Penguin, 1967).
5. Studies in the Novel XV no. 1 (Spring 1983). Co. 1983 by North Texas State University.
6. W. J. Harvey, The Art of George Eliot. London: Chatto &Windus, 1961.

Ксенія ЛЕВКІВ

ДЕЩО ПРО «ДІАЛОГ МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ» ТА ПОЛІТИКУ: ІРОНІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ У ПРОЗІ СЕРГІЯ ЖАДАНА

У статі йдеться про іронію у прозі С. Жадана. Розглядаються різновиди іронії за опозиціями явна/маскована, стабільна/нестабільна. Звертається увагу на деякі авторські засоби творення іронічності.

This article is concerned to the irony in prose of S. Zhadan. The various types of irony according to oppositions masked/unmasked, stable/unstable are considered. Special attention is given to some author's means of creating ironical prose.

Іронічне забарвлення творів Сергія Жадана є однією з виразних рис його індивідуального стилю. Мотиви дороги, враження від побаченого, зустрічі з різними людьми – ці речі часто трапляються в його прозі. Не зовсім без іронії можна сказати, що персонажі Жаданової прози при цьому «шукають себе». Напевно, має рацію Тамара Гундорова, коли пише, що глибока метафора шістдесятників в Україні – «дім», а у бітників та хіпі – «дорога», яка кудись вела. «Дорога, яка нікуди не веде, бездомність, безбатьківство – такі координати світу вибирає для себе лідер дев'яностих в Україні – Сергій Жадан» [6, *160*]. А Роксана Харчук вважає, що, швидше за все, тут ідеться про духовну безпритульність [22, *212*]. На мій погляд, однак, він сам здатен навіть із цих своїх «координат» іронізувати.

За словами Т. Гундорової, «бездомність – це й безкінечні мандри і втрата довіри до світу дорослих» [6, *167*]. По-моєму, йдеться також про втрату довіри до тих великих метанаративів суспільства, які повсюдно виголошуються, і вже, здається, не завжди вдумливо, не цілком усвідомлено (через свою повторюваність). Бо якби осмислено, то ми побачили б те, що помічає персонаж Жадана щодо, скажімо, «діалогу між Сходом і Заходом», що є одним із таких метанаративів (про це далі).

Отож, у «Баланеску-квартет» головний персонаж бере закордоном участь у розмові «про діалог між Сходом і Заходом, про інтеграцію, про синтез ментальностей» [10, *98*], і його також просять виступити як гостя «з далекого Сходу» («ага, із Самарканда, бляха», – іронічно зауважує головний персонаж на прізвище Жадан). Цікаво простежити, що саме він говорить на публіку і як звучить його внутрішній голос, як він сам коментує власний виступ, не обходячись і без самоіронії («бляха-муха, якби я сам знав», «про що це я?»). Не встигає Жадан як слід щось сказати, але все одно лунають оплески. Таке враження, ніби, що б ти не сказав, під час таких діалогів усі лише вдають, що слухають. З вигляду одного старого поета із Польщі одразу було зрозуміло: «від чого він був якнайдалі, так це від синтезу ментальностей, а також від сходу, не кажучи вже про захід» [10, *98*]. Поляк – також сам по собі неоднозначний образ, а ставлення до події («діалогу») видно вже тут. Ще до початку виступів у тексті є фраза «говоріть про свій *довбаний* синтез ментальностей» (курсив мій. – *К. Л.*) [10, *98*]. Негативна оцінка, яка тут присутня, виявляє нам найвищий ступінь іронії (відвертої і гострої) – сарказм, про що відповідним тоном відверто заявлено в контексті. Тут важко помилитися в оцінці ситуації.

Ведуча з зеленим волоссям наполягає, що «лише повноцінний діалог може сприяти вирішенню цього питання», але Жадан ставить питання інакше: «а ви, ви готові до цієї розмови?» Цікаво, як без слів реагує на різні моменти цього виступу поляк (цікаво, що з поляками у нас в цій

ситуації є дещо спільне, на відміну від «загиблої цивілізації», Заходу). По закінченні виступу Жадан підіймає голову і бачить, як по містку, перекинутому над залою, проходить прибиральниця з великою шваброю (майже символічна постать, яку автор порівнює з архангелом)… Обговорення затертої теми, яке перетворилося на певну суспільну нав'язливу ідею. Подібну іронічну інтерпретацію одержує в оповіданні «Сорок вагонів узбецьких наркотиків» (з «Гімну демократичної молоді») розмова Івана Лихуя після його виступу в Бухаресті з українським патріотом (про це пізніше).

Персонаж Жаданової прози скептично ставиться до таких речей. Він у них не вірить, як не вірить у пам'ять, не вірить у майбутнє, в небеса, в ангелів, у любов, у друзів, у політику, в соціальну справедливість та святість Папи Римського («з принципу»)… [12, *216*] Він просто знає, що «там вгорі, саме там, де час від часу змінюється погода – з хорошої на погану», що там присутній той, хто тягнув його весь час крізь життя і кинув далі, не даючи загинути, бо «це, на його думку, було б надто просто» [12, *216*].

Цікаво було б дізнатися, як той же «Захід» трактують нові його мешканці. Якщо вірити авторові, Європа тепер – дуже різношерста зграя (проза із книги «Біґ Мак²»). Персонаж Жадана зустрічає не німців у Німеччині, не чехів у Чехії, а всюди – мігрантів різних національностей. У принципі, писати про німців у Німеччині, мабуть, менш цікаво, ніж про те, як у тій Німеччині почуваються ті, хто туди приїхав. Культури змішуються, народи змішуються. І справжні діалоги між Сходом і Заходом ведуться, як на мене, не на таких конференціях, а щодня між людьми, які представляють ці не такі вже й різні частини Європи. Араби, що спостерігають за християнським Різдвом, турки, які розбудовують Берлін, майже непритомний індус на лавочці під навчальним закладом – у кожного свій «діалог». Та й чи справді відбувається цей синтез ментальностей? Чи, може, кожен тягне з собою свій Схід?

Неможливо не звернути увагу, що автор завжди звертає увагу на мігрантів, а не на корінних жителів (передусім ідеться про «Біґ Мак²»). «Аутсайдери об'єднаної Європи» – здається, це ті, з ким автор себе ідентифікує, тому й звертає на них увагу і сподівається лише, що не заважав тим, з ким йому доводилося мати справу, і що їм із ним теж цікаво. Звісно, з ними цікавіше, бо «про що можна говорити з молодими науковцями» [10, *40*], наприклад. Іронізує: «Я вже бачив курвів, я бачив обкуреного коридорного [усі вони – слов'янського походження; повії лаються «із відчутною слов'янською інтонацією». – *К. Л.*], я навіть встиг привітатися з кількома сусідами-турками, так само, здається, чимось *накачаними*, хоча, може, це в них *ментальне* [?!! – *К. Л.*]. Загалом Берлін справляв цілком непогане враження. *Цікаво, чи є тут німці?*» (курсив мій. – *К. Л.*) [10, *17*]. Де чий дім в новій Європі – не відомо. Здається, Європа настільки втрачає свої національні обличчя, що тепер це все – один Захід, якому треба щось протиставити. Таке враження, що там уже *всі* є мігрантами: навіть у своїй країні ти вже не вдома.

По-моєму, автор несвідомо вишукує й акцентує увагу на мігрантах, на тих, хто приїхав туди, бо й він тут (майже) турист. Певною мірою це також пошук «своїх» (хоча, з іншого боку – усі вони «чужі/інші», бо всі – іноземці). Взагалі, у прозі Жадана переважають соціально неадаптовані персонажі, а найцікавіший персонаж, від імені якого ведеться оповідь, має прізвище Жадан (не можна цілком ототожнювати його з автором), і він є основним суб'єктом іронізування. Ганна Черненко вважає, що персонажі Жадана займають пасивну позицію (здається, іронік часто спостерігає збоку) і стосовно них можна говорити про «дефіцит маскулінних рис» [Див.: 23]. Про інфантильність персонажів згадували Т. Гундорова і Р. Харчук.

Зважаючи на думку, що наші 90-ті – це римейк періоду хіпі [6, *164*], хочеться процитувати Жадана (загалом про покоління 60-х): «інша річ отакі виродки, як Джон Леннон, печальні обрубки великої європейської псевдореволюції, вони в принципі всюди однакові – що тут, що у нас, і тих і тих свого часу боляче травмували історіями про психоделію й ойкумену» [10, *41*].

Коли Ґашпер, з яким (і з Сільві) Жадан їде до Берліна, каже до нього «*у вас же там, в Росії*, всі п'ють водку…» (курсив мій. – *К. Л.*) [10, *13*], Жадан не виправляє співрозмовника, не переходить на пояснення географії; і водночас тут – стереотипне уявлення європейців про росіян – «всі п'ють водку». Це багато говорить про те, як нас сприймають у цій «об'єднаній Європі», чи відрізняють від росіян (і що тоді тут є «Схід»?). Однак, важко в даному випадку щось твердити, бо йдеться про текст українського автора, а не центрально- чи західноєвропейського (і те уявлення про росіян може бути нашим, а не їхнім: може, це українець Жадан приписує їм таке українське сприйняття росіян).

Справді, багато персонажів Жадана не дуже прив'язані до «географії». Таким є, наприклад, чех-десидент, приятель Гавела, який не хоче повертатися (на це також звертала увагу Т. Гундорова) [Див.: 6, *159-176*; 10]. Руді – художник. Його звинуватили в абстракціонізмі («до

того ж так воно і було») і «попросили куди-небудь звалити», і він поїхав у Західний Берлін. Ситуація змінилася, але Руді не вертається, бо «насправді простір не поділяється на свій або чужий, простір буває або вільний, або контрольований» [10, *30*], а його роботи – «ось мій простір, і ось моя батьківщина» і «цього [здирати рекламу зі стіни, на якій – його металева конструкція. – *К. Л.*] досить, аби ні за чим не шкодувати» [10, *31*]. І «він має рацію, так само, як і десятки тисяч балканців і турків, котрі мурують цей новий Берлін, зводячи повсюди риштування і підпираючи ними холодні берлінські небеса…» [10, *31*] Автор вважає, що кожен може мати «свій персональний Баден-Баден, котрий географії стосується щонайменше […]. Просто, як на мене, багато хто перебільшує значення географії, як може впливати на психічно здорову людину зміна кліматичних чи часових поясів? Та ніяк» [13, *736*]. Слушно помітила Р. Харчук: виглядає так, ніби Жадан і в Україні не почувається так, як в себе вдома [22, *214*]. А помилявся чех чи ні – можна сперечатися дуже довго. Центральний персонаж Жадана вважає з цього приводу, що в житті просто кожен сам відповідає за себе, сам пливе невпинним потоком і, якщо не боїться потонути, знаходить і велику любов, і солодку радість, і справжній відчай. Той і допливе до кінця. «Якщо, звісно, не обламається» [11, *222*].

Повсякчас мігруючи, персонаж Жадана відчуває відносність, оманливість переміщень. Є лише досвід свободи, коли можна йти, думати й переживати відкрито і просто. Дороги ведуть скрізь, куди захочеш. Але десь там, скажімо в Німеччині, зустрічаєш знайомі, запрограмовані елементи західної цивілізації: і антиглобалізм, і боротьбу з маскультурою. Може, самоіронія росте також звідси? Адже твій протест, твоя асоціальність також передбачена. Персонаж Жадана іронізує також з цього приводу: «Мені не вистачає у ваших діях цинізму, всі ці соплі, які розмазують по щоках борці з режимом і несправедливістю, так, ніби хтось із них справді мав намір щось змінити, ви недопрацьовуєте, відверто недопрацьовуєте…» [10, *104*].

Оскільки бачимо такий протест проти даної політичної організації життя, то цікаво з'ясувати питання: а якою ж має бути політика? «Вулична, масова і несправедлива [! – *К. Л.*]. Принаймні тоді, – іронізує автор, – до неї не може бути жодних претензій» [9, *57*]. І жодних ілюзій щодо цього «фашистського громадянського суспільства» [9, *198*] (епітети суперечать один одному). Чи не єдина, пише Жадан, у цій країні річ, що викликала довіру, – прогноз погоди, але вона все одно не цікавила, адже «нас і так позбавили найнеобхіднішого, що нам залишили? – такі-сякі громадянські права» [10, *87*], та й навіть ці права немає кому захищати, оскільки персонажі Жадана у всіх творах зберігають традиційно «теплі» стосунки з міліцією. Зважаючи на непривабливі образи «хранителів правопорядку», іронічно звучить фраза, що вони «дотепні чуваки» [10, *184*]. Але й це складає набір рідних і знайомих реалій, серед яких і психлікарня у Сватово – «частина щасливого дитинства» – і це лише на перший погляд може видаватися парадоксальним, бо це не просто психушка, а щось таке, «з чим були пов'язані перші дитячі анекдоти і просто жахіття» [13, *738*]. «Його [Жадана. – *К. Л.*] тексти визначають парадокс і гіпербола: "Спробуй як-небудь – позбудься політики в своєму житті […]"» [22, *210*].

І в кожному тексті – та сама довірлива інтонація, яка так підкупає читача. Без моралізаторства, без повчання, без нав'язування. Ліричний герой його прози (можна умовно сказати «ліричний», як на мене, бо у прозі Жадана багато таких гарних поетичних мініатюр, що хочеться сказати не лише про іронію в Жадана, а й про цей ліризм) часто звертається до читача (слухача). Як зазначала Анна Біла, це свідчить про потребу бути почутим і потребу одержати відповідь [Цит. за: 15, *180*]. Комунікація та відсутність взаєморозуміння, на мою думку, є виразним мотивом у «Гімні демократичної молоді», якому також пасує гасло «Жити швидко, померти молодим» (так називається частина «Anarchy in the Ukr»). Його інтонація – «фірмова ознака Жаданового стилю» [3, 754] завжди відчувається у всіх текстах (суміш дотепності, ліричності й іронічності).

Євген Повєткін вважає, що «тих людей, про яких він [Жадан. – *К. Л.*] пише, майже не видно, вони по-справжньому не можуть заявити про своє існування» [20]. Це стосується, наприклад, фантасмагоричної доповіді Івана в Будапешті на конгресі про «ойкумену». Жадан не лише ділиться власним закордонним досвідом, а й персонажів своїх туди інколи відсилає. Дещо спільне має «діалог між Сходом і Заходом» з наступним цікавим уривком із оповідання «Сорок вагонів узбецьких наркотиків» з «Гімну…». Від слів «І ось далі відбуваються такі події» [11, 109] починається найцікавіше. Іван Лихуй (до речі, окремої розмови заслуговують у творах Жадана імена та прізвища багатьох персонажів (про це коротко згадується у рецензіях, наприклад, на «Депеш Мод») [Див.: 5; 8; 4]) їде в Будапешт на конференцію «по ойкумені», де замість того, щоб представити родинний бізнес (похоронне бюро), читає випадкову комуністичну листівку. Оскільки робочими мовами конференції є німецька та угорська, ніхто з присутніх не мав би

розуміти, що зачитує Іван, але те, що починається просто комічно, потрапляє у рамки іронії. Тут важко вказати навіть на конкретний об'єкт іронізування, не те що «автентичне» значення відтворити.

Щодо «автентичності» значення хочеться принагідно згадати різновиди іронії, які у своєму дослідженні іронії подає Вейн Бут. Він пропонує класифікувати іронію за опозиціями стабільна/нестабільна, явна/маскована [Див.: 1].

Найпростіше іронічне висловлювання є принаймні «двошаровим» (за Дугласом Мюке [2, *19*], який також є автором книги «Іронія та іронічне» (Лондон, 1982)), тобто має *зовнішній* і *внутрішній* змісти, й у разі, якщо вони заперечують один одного, визначаємо іронію як «стабільну» (в цьому випадку ми можемо більш або менш однозначно реконструювати «справжнє», «автентичне» значення висловлювання). Якщо ж буквальне значення висловлювання і те, що мається на увазі, частково чи повністю накладаються, то іронія є «нестабільною» (важко сказати, що саме приховано під іронічним висловлюванням автора). Така взаємодія зовнішнього і внутрішнього змістів може бути очевидною, підкресленою і наголошеною («очевидна іронія», явна) чи, навпаки, прихованою від реципієнта, малопомітною («прихована іронія», маскована) [Див. про це: 1, *47-86*; 21, *14*]. Механізм іронічної комунікації полягає в тому, що читач несподівано розуміє, що видимий смисл є сумнівним. Тут Вейн Бут оперує поняттями «підозра» та «момент підозри» на позначення ситуації, в якій адресат починає фіксувати іронічність у тексті. Внаслідок цього він відкидає буквальний смисл, тоді застосовує і перевіряє альтернативне значення і, нарешті, вибирає новий потенційно прийнятний смисл [19, *121*;1, *92-98*]. Але істина і знайдений смисл не тотожні, а тому істина залишається десь посередині між автором і читачем, між задумом і розумінням. Виявлення прихованого смислу вимагає від читача інтелектуального взаєморозуміння [19, *121*]. «Реконструкція іронії» – це також поняття Вейна Бута, а те, що Бут позначає як «момент підозри», називають ще «відчуття неадекватного» (Л. Гінзбург).

Звичайно, цю класифікацію не можна вважати досконалою, оскільки тут визначення різновидів іронії дуже залежить від кожного конкретного інтерпретатора (читача). Але опозиції В. Бута допомагають краще схарактеризувати творчість того чи того автора: в цього іронія переважно стабільна, а в того – нестабільна, в одного – очевидна, а в іншого – прихована. У прозі Сергія Жадана іронія переважно явна і частіше нестабільна, як, для прикладу, в аналізованому епізоді, що стосується доповіді Івана. Тут іронія нестабільна. Іронічний ефект справляє невідповідність того, що показується на слайдах і йдуть титри, і того, що читає Іван з чужих листівок. Іронізування з Івана (трагікомічна ситуація)? Чи з конференції? Чи з комуністів, «привид» яких досі «бродить по Європі»? Іронія явна, неприхована, але нестабільна. Жадан так майстерно моделює ситуацію, що фрази з листівки попадають саме на такі кадри, щоб викликати у читача відгук (несуттєво, якого емоційного забарвлення). Так, хоч учасники конференції, найімовірніше, не розуміють Івана, але вже після перших його слів музика чомусь уривається, а зал наче притих. Це лише посилює двозначність (саме такою могла бути реакція на виголошені фрази). Те, що відбувається на першому плані (промова Івана) синхронізується з тим, що показується на екрані (другий план). Здається, тут Жадан застосовує те, що називається принципом інтерференції (накладання двох ситуацій, іронія виникає внаслідок увиразнення невідповідності двох дискурсів). І автор не відповідає тут за висновки, зроблені читачем, оскільки той пересотворює художній світ: «Той, хто прочитує написане тобою, насправді сприймає не написане тобою, а прочитане ним, ну, ти розумієш, про що я…» [14, *742*].

Цікаво, що ця комуністична листівка нагадує (пафосом, риторикою, навіть на рівні фраз) рекламу похоронного бюро братів Лихуїв (з того самого оповідання). А яка іронія потім, коли Івана з виступом (пам'ятаймо про зміст!) вітає і хвалить його промову «наказний отаман […] задунайської січі»!.. Цей отаман користується слуховим апаратом. Отаман «ференцворошської паланки» цієї січі. І цікавить його, як *це* свідчить про розвиток української мови. Що ж, тоді зрозуміло.

Жаданові роздуми про владу та політику рідко обходяться без іронії. Загалом, якщо народ говорить про політику, то вона, за словами Жадана, народові заважає. Попри те, що Жадан наполягає на невигаданості майже всього написаного, говорить в інтерв'ю про реальних прототипів своїх героїв (наприклад, про Собаку Павлова [16]), згадує реальних осіб, то реальній політиці він не надає великого значення (якщо не брати до уваги випадів проти глобалізму, анархо-комуністичних схильностей і, здається, незадоволеності будь-якою політичною формою правління). Про події осені 2004-го в нього є лише один абзац, та й то з несподіваного погляду, без звичного нам пафосу. Автор говорить про «одну чудесну засніжену ніч» та «кілька годин в оточенні міліції» [9, *128*]. Але кого насправді обходила політика і рішення «цвк» (з малої літери)?

Адже «це лише збоку все виглядало таким чином, що нібито ведеться боротьба політичних програм і стратегій» [9, *128*]. Здається, персонажі Жадана не вважають політику чимось реальним і серйозним: «ігри в опозицію» та «ігри в партію влади» [13, *735*]. Цікаво, що, попри таку увагу в усіх творах до політичних моментів, сам Жадан говорить: «Аполітичність – це для мене не кокетство, це мій нормальний природний стан і я не хочу за це виправдовуватися» [Див.: 7]. Напевно, слушно зауважує Роксана Харчук: Жадана «цікавить феномен протесту, а не його суть – проти кого чи проти чого він спрямований» [22, *213*]. За своєю природою іронік асоціальний. Це не означає, що він ховається в якійсь комірчині, але він скептично відгукується про владу як суспільну інституцію, про церкву, про ЗМІ, не вірить у допомогу якої-небудь партії, федерації футболу…

Жадан, до речі, так і пише часто: «цвк», «шахтар» (маючи на увазі футбольну команду), «кулемет максим», «україна». Як пише російська дослідниця Е. Печеніхіна, розглядаючи лексичні засоби вираження іронії (на прикладі текстів португальського письменника Еси де Кейроша), іронія також може підсилюватися графічним засобом – написанням з великої літери загальних назв (персоніфікація) [18, *145*]. На мій погляд, написання з малої літери власних назв дає ефект аналогічний: це підсилює авторське ставлення. Легка іронічність вчувається і в тому, як Жадан пише: «із готельним рушником і *гедендшолдерсом* у пошуках душу» (курсив мій. – *К. Л.*) [10, *25*].

У «Депеш Мод» персонажі подають свою оновлену і, як на мене, дещо пародійну теорію марксизму, пропонують принципи, назви яких звучать, скажімо, дуже дотепно (щоб не називати «іронічно»): «теорія перманентного похуїзму» (це Чапай так називає теорію, яка в оригіналі є теорією розпаду капіталу), принцип ЗРЯ (зовнішня робітнича ячейка), ЗК (загальна каса), принцип ПиХ (поки не знаєш, що це Пролетарська Хартія, виникають цікаві асоціації). Окрім того, Жадан і справді експлуатує різноманітні тоталітарні й комуністичні символи [22, *215*].

«Важливі» питання одержують скептичне трактування. Зате важливими інколи виявляються речі, про які не говорять з пафосом або не говорять взагалі. Як пише Інна Осиновська, у того, хто слухає іроніка, постійно крутиться запитання: «А раптом він говорить серйозно?» чи «А раптом він жартує?» [17, *70*]. І коли персонаж Жадана говорить про макарони чи кросівки як про «найнеобхідніші речі», читач, що відразу сприйме це як іронізування, може потім засумніватися у власному висновку. Все відносно: «[…]у той час, коли нас позбавляють найнеобхіднішого. Я маю на увазі макарони» [9, *132*]. Так само і з кросівками, про які просить один із персонажів «Депеш Мод», Малий Чак Бері, разом із просьбою про якийсь просвіток, про те, щоб видихнути усе те, що він вдихнув у себе за свої дев'ятнадцять років. І у його зверненні прохоплюється прохання «зверни на мене увагу», почуй мене. А може, автор вписав сюди ще й ті кросівки, щоб додати комічну нотку, бо його персонажі соромляться своєї вразливості, свого прохання про допомогу, а насправді їм дуже потрібно бути почутими, потрібна батьківська турбота, а вписані тут кросівки – це просто маркер того, що вони не вірять ні в чию допомогу, ховаються за своїм стьобом, своїм скепсисом.

Ілюстрацією до слів Осиновської може бути також фраза з оповідання «Баланеску-квартет» («Біг Мак²»), в якій ідеться про музиканта Баланеску, що має хворі ясна: «Що ж, як він мені насниться з цими своїми яснами? Це ж померти можна буде від співчуття» [10, *109*].

Цікаво простежити у вказаному уривку, як з'являється іронічний смисл. У розмові з музикантом головний персонаж пропонує випити, але Баланеску відмовляється, пояснюючи: не п'ю, вік не той, здоров'я, молоко п'ю. Ще тричі слово «молоко» звучить у тексті діалогу (і це поки що нічого не означає). Але от головний герой питає, чи інші музиканти квартету п'ють також лише молоко. Ні, вживають наркотики, каже Баланеску і чомусь починає виправдовуватися: «Але я давно підв'язав. Ви що – не вірите?»[10, *107*]. І тут виникає «момент підозри», якийсь сумнів. Може, це дійсно *лише* молоко, але уже закрадається якась непевність (якщо не помиляюся, «молоко» на жаргоні наркоманів – це наркотичний продукт із маку). Виявляється, музикант, який тепер (замість очікуваного алкоголю чи наркотиків?) вживає молоко, п'є його, бо просто має запалення ясен (всього-на-всього). Іронія не в тому, молоко це чи ні, – вона в іншому. Іронічність, замаскована під комічну ситуацію, видається, найімовірніше, самоіронією. Персонаж, затіваючи цю розмову з музикантом, сподівався від Баланеску якогось *натяку* (у тексті – курсивом. – *К. Л.*), сподівався, що «він його – це життя – зараз узагалі змінить, принаймні він може […] *натякнути* мені на щось таке, що вже тривалий час є десь поруч, але я все ніяк не можу розгледіти» [10, *106*]. Здається, персонаж отримав свій «натяк». Як пише Жадан: «Зрештою, сам винен».

Втім, як «Депеш Мод», так і інші романи та оповідання «не доцільно сприймати надто буквально й з абсолютною "серйозністю". Це, окрім усього, ще й текст-game […], що містить фрагменти ексцентрики, пародіювання, "чорного гумору" (які теж є ознаками ігрового начала)», –

вважає Ярослав Голобородько [5]. Жадан чи не в кожній книзі використовує засіб створення іронічної ситуації, коли внутрішнє мовлення і те, що озвучене, накладаються; коли переклад неадекватний оригіналу тощо. Виходить це в нього майстерно.

У прозі Жадана часто важко вказати навіть на конкретний об'єкт іронізування, не те що «автентичне» значення відтворити. Його іронія пов'язана із гумором (часто з «чорним» гумором), зі стьобом. Подекуди іронія переходить у сарказм. І хочеться наголосити, що автор не відповідає тут за висновки, зроблені читачем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Booth W. C.* A Rethoric of Irony / *Booth W. C.* – Chicago : University of Chicago Press, 1974. – P. 47 – 86.
2. *Muecke D. C.* The Compass of Irony / *Muecke D. C.* – London : The University of London, 1969. – 264 p.
3. *Бондар А.* Равлик відповзає на захід / *Андрій Бондар* // Капітал / *Сергій Жадан*. – Х. : Фоліо, 2006. – С. 753 – 754.
4. *Вегеш А.* Ономастична теорія Сергія Жадана / *Анастасія Вегеш* // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Випуск 16. – 2007. – С. 74 – 78.
5. *Голобородько Я.* Легітимізація українського андеґраунду. «Депеш Мод» як «Modern Talking» Сергія Жадана / *Ярослав Голобородько* // Дзеркало тижня. – № 33. – Субота, 27 серпня – 2 вересня 2005 р. ; www.zn.kiev.ua.
6. *Гундорова Т.* Постмодерна бездомність // Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн / *Тамара Гундорова* . – К. : Критика, 2005. – С. 159 – 176.
7. *Ганжа Л.* «Ми є останнім радянським поколінням…»: Інтерв'ю з Сергієм Жаданом / *Леся Ганжа* // www.telekritika.kiev.ua.
8. *Довженко О.* Жадан for the masses / *Отар Довженко* // Дзеркало тижня. – 2004. – № 47. – Субота, 20 – 26 листопада; www.zn.kiev.ua.
9. *Жадан С.* Anarchy in the Ukr / *Сергій Жадан*. – Х. : Фоліо, 2005. – 223 с. – (Графіті).
10. *Жадан* С. Біг Мак² / *Сергій Жадан*. – К. : Критика, 2006. – 232 с.
11. *Жадан С.* Гімн демократичної молоді / *Сергій Жадан*. – Х. : Фоліо, 2006. – 223 с. – (Графіті).
12. *Жадан С.* Депеш Мод : [післямова П. Загребельного] / *Сергій Жадан*. – Х. : Фоліо, 2004. – 229 с. – (Графіті).
13. *Жадан С.* Мій Баден-Баден // Капітал / *Сергій Жадан*. – Х. : Фоліо, 2006. – С. 734 – 739.
14. *Жадан С.* Моя безумна бісексуальна подружка // Капітал / *Сергій Жадан*. – Х. : Фоліо, 2006. – С. 740 – 745.
15. *Котик І.* «Історія…» як система дзеркал / *Ігор Котик* // Березіль. – 2005. – № 12. – С. 177 – 183.
16. *Ліщенко Ю.* «Якщо вам не вдалася кар'єра наркодилера – спробуйте писати книжки…» : Інтерв'ю із Сергієм Жаданом / *Юлія Ліщенко* // Високий Замок (Інтернет-версія). – 2005. – № 202 ; www.vz.lviv.ua.
17. *Осиновская И.* Ирония и Эрос. Поэтика образного поля / *Инна Осиновская*. – М. : «Памятники исторической мысли» ; «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2007. – 208 с.
18. *Печенихина Е. А.* Лексические средства выражения иронии у Эсы де Кейроша / *Е. А. Печенихина* // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. – 2008. – № 4. – С. 140 – 147.
19. *Мирская Л.* Символ и ирония (Опыт характеристики романтического миросозерцания) / *Пигулевский В., Мирская Л.* – Кишинев : «Штиинца», 1990. – 168 с.
20. *Повєткін Є.* Жити швидко, співати «Гімн Демократичної молоді» / *Євген Повєткін* // Культурний тренажер – Інтернет-журнал про культуру. – Березень 06, 2006 р. ; http://kut.org.ua.
21. *Семків Р.* Іронічна структура: типи іронії в художній літературі /*Ростислав Семків*. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 128 с.